4

היער והעיר //
סיור באלמג'ידל ומעלול

الغابة والمدينة:
جولة في مجيدل ومعلول

تصوير // آفي بن دافيد
كتابة // تمار أبراهام

צילמה // אפי בן דוד
כתבה // תמר אברהם

אלמג׳ידל ומעלול היו כפרים פלסטיניים באיזור נצרת עם רוב מוסלמי ומיעוט נוצרי. ביולי 1948 כבש הצבא הישראלי את הכפרים. את אלמג׳ידל, שעל חורבותיו הוקמה בהמשך העיר מגדל העמק, הרסו בולדוזרים ישראליים; את מעלול, שעל אדמותיו נמצאים יער כפר החורש ובסיס של חיל האוויר הישראלי, כיסו עצים שנטעה הקק״ל. השרידים העיקריים שנותרו משני הכפרים כיום הם הכנסייה הקתולית והכנסייה היוונית-אורתודוקסית.

אלמג׳ידל المجيدل

מספר תושבים בשנת 1948 // כ-2,000	عدد السكان في العام ١٩٤٨ // حوالي- ٢٠٠٠
מספר בתים בשנת 1931 // 293	عدد البيوت عام ١٩٣١ // 293
מקורות פרנסה עיקריים עד 1948 // טחנת קמח, חקלאות	مصادر المعيشة الاساسية حتى ١٩٤٨ // طاحونة القمح، الزراعة
בתי ספר // • בית ספר יסודי לבנים • בית ספר יסודי לבנות (נהרסו) • בית הספר הפרנציסקני לבנים ולבנות (עדיין עומד)	مدارس // • مدرسة ابتدائية للبنين • مدرسة ابتدائية للبنات (هدمت) • المدرسة الفرانسيسكانية للبنين والبنات (لا تزال قائمة)
אתרי דת // • המנזר הפרנציסקני על שם המלאך גבריאל • כנסייה אורתודוקסית	مواقع دينية // • الدير الفرانسيسكاني على اسم الملاك جبريل • كنيسة ارثوذكسية
תאריך כיבוש // ה-15 ביולי 1948	تاريخ الاحتلال // ١٥ تموز ١٩٤٨

היכן נמצאים הפליטים // בעיקר בנצרת	اين يتواجد اللاجئون اليوم // بالأساس في الناصرة
יישובים יהודיים על אדמות הכפר // מגדל העמק	بلدات يهودية على أراضي القرية // ميجدال هعيمك
יישובים פלסטיניים קרובים // נצרת (קיים), יפיע (קיים), איכסאל (קיים), מעלול (נהרס), זרזיר (קיים), ספוריה (נהרס), ריינה (קיים), משהד (קיים), כפר כנא (קיים), עין מאהל (קיים)	بلدات فلسطينية قريبة // الناصرة (موجودة)، يافة الناصرة (موجودة)، إكسال (موجودة)، معلول (هدمت)، زرازير (موجودة)، صفورية (هدمت)، الرينة (موجودة)، المشهد (موجودة)، كفر كنا (موجودة)

كانت المجيدل ومعلول قريتين فلسطينيتين في منطقة الناصرة مع أكثرية مسلمة وأقلية مسيحية. في تموز ١٩٤٨، احتل الجيش الإسرائيلي القريتين. المجيدل والتي أُقيمت على أنقاضها مدينة مجدال هعيمك، هدمتها الجرافات الإسرائيلية. معلول، التي غطت أراضيها الأشجار التي زرعتها الكيرن كييمت، تتواجد على أنقاضها غابة كفار هحورش ومعسكر لسلاح الطيران. الآثار الأساسية التي بقيت من القريتين اليوم، هي الكنيسة الكاثوليكية والكنيسة اليونانية – الأرثوذكسية.

מעלול معلول

מספר תושבים בשנת 1948 // כ-800	عدد السكان في العام ١٩٤٨ // حوالي- ٨٠٠
מספר בתים בשנת 1948 // 184	عدد البيوت عام ١٩٣١ // 184
מקורות פרנסה עיקריים עד 1948 // חקלאות.	مصادر المعيشة الاساسية حتى ١٩٤٨ // الزراعة
בתי ספר // (לא ידוע).	مدارس // غير معروف
אתרי דת // • כנסייה אורתודוקסית • כנסייה קתולית • בית קברות נוצרי • בית קברות מוסלמי	مواقع دينية // • كنيسة أرثوذكسية • كنيسة كاثوليكية • مقبرة مسيحية • مقبرة إسلامية
תאריך כיבוש // 15 ביולי 1948.	تاريخ الاحتلال // ١٥ تموز ١٩٤٨
היכן נמצאים הפליטים // בעיקר בנצרת וביפיע	اين يتواجد اللاجئون اليوم // بالأساس في الناصرة ويافة الناصرة

יישובים יהודיים על אדמות הכפר // יער כפר החורש, ובסיס של חיל האוויר הישראלי	بلدات يهودية على أراضي القرية // حرش كفار هحورش، وقاعدة لسلاح الجو
יישובים פלסטיניים קרובים // נצרת (קיים), יפיע (קיים), איכסאל (קיים), אלמג׳ידל (הרוס), זרזיר (קיים), ספוריה (הרוס), ריינה (קיים), משהד (קיים), כפר כנא (קיים), עין מאהל (קיים)	بلدات فلسطينية قريبة // الناصرة (موجودة)، يافة الناصرة (موجودة)، اكسال (موجودة)، المجيدل (هدمت)، زرازير (موجودة)، صفورية (هدمت)، الرينة (موجودة)، المشهد (موجودة)، كفر كنا، عين ماهل (موجودة)

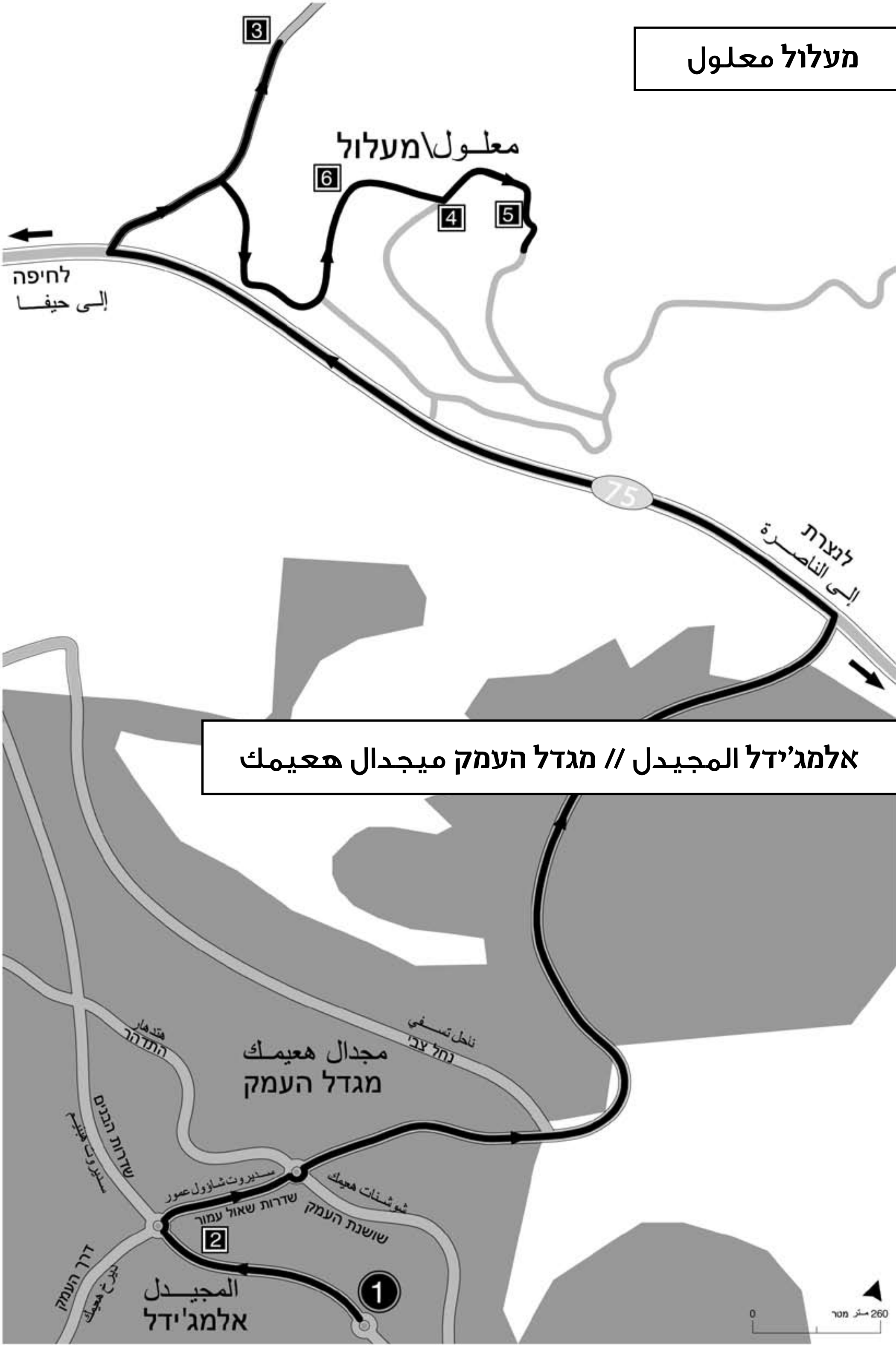

מעלול معلول
3
معلول\מעלול
6
4
5
לחיפה
إلى حيفا
75
לנצרת
إلى الناصرة
אלמג'ידל المجيدل // מגדל העמק ميجدال هعيمك
نحل تسفي
נחל צבי
מجدال هعيمك
מגדל העמק
התדהר
שדרות הבנים
שדרות שאול עמור
שושנת העמק
2
דרך העמק
1
المجيدل
אלמג'ידל
0
260 متر מטר

פרטי המסלול
تفاصيل المسار

סוג מסלול // • חלופה 1: רגלי • חלופה 2: משולב – ברכב וברגל	**نوع المسار //** إمكانية ١ على الأقدام إمكانية ٢ مدمج– في السيارة وعلى الأقدام
נקודת מוצא // מגדל העמק, שדרות הבנים 110	**نقطة الانطلاق //** مجدال هعيمك، سدروت هبنيم ١١٠.
נקודת סיום // יער כפר החורש, לפני הכניסה לאתר "מקורות" למי שתלוי בתחבורה הציבורית: תחנת האוטובוס בפיצול של כביש 75 וכביש 7555.	**نقطة النهاية //** غابة كفار هحورش، قبل الدخول إلى موقع "مكوروت" لمن يعتمد على المواصلات العامة: محطة الباص على مفرق شارع ٧٥ وشارع ٧٥٥٥.
הגעה ברכב // מגרש החניה נמצא ליד תחנת המשטרה.	**الوصول بالسيارة //** موقف السيارات موجود بجوار محطة الشرطة.
הגעה בתחבורה ציבורית // קו 826 תל־אביב-נצרת עילית. תחנת האוטובוס "המלך גבריאל" מול תחנת המשטרה.	**الوصول بالمواصلات العامة //** خط ٨٢٦ تل ابيب – نتسيرت عليت. محطة الباص "الملك جبريئيل" مقابل محطة الشرطة.
אורך המסלול // כ–8 קילומטרים	**طول المسار //** حوالي – ٨ كم
משך המסלול // כשעתיים וחצי אם נוסעים ברכב ממגדל העמק עד אתר "מקורות" ביער כפר החורש; כארבע שעות אם הולכים את כל המסלול ברגל.	**مدة المسار //** حوالي ساعتين ونصف في حال سافرنا من مجدال هعيمك حتى موقع "مكوروت" بالسيارة، ٤ ساعات إن مشينا كل المسار
דרגת קושי // קל	**درجة الصعوبة //** سهل
עונה מומלצת // כל השנה	**الموسم نوصي به //** كل السنة

מנזר וכנסייה בלב עיר יהודית

הסיור מתחיל בלב מגדל העמק בשדרות הבנים – על הכביש הראשי העובר דרך העיר. מול תחנת האוטובוס "המלך גבריאל", שדרות הבנים 110, נמצאת תחנת המשטרה העירונית; במרחק של כ-300 מטרים משם נמצא המרכז המסחרי של העיר. מגדל העמק נוסדה ב-1953 כמעברה, וב-1988 הוכרזה כעיר. בעקבות ההגירה מברית המועצות בשנות התשעים גדלה האוכלוסייה והגיעה ב-2009 ל-24,800 איש (וביניהם 30 אחוז "עולים חדשים"). לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ולפי הגדרותיה, 92.6 אחוז מהתושבים במגדל העמק הם יהודים, 0.0 אחוז "ערבים מוסלמים", "ערבים נוצרים" ודרוזים, ו-7.4 אחוז "אחרים".

دير وكنيسة في وسط مدينة يهودية

يبدأ المسار في وسط ميجدال هعيمك في سدروت هبنيم – على الشارع الرئيسي الذي يقطع المدينة. مقابل محطة الباص «الملك جبرائيل»، سدروت هبنيم ١١٠، تتواجد محطة الشرطة البلدية، على بعد حوالي ٣٠٠م من هناك يتواجد مركز المدينة التجاري. تأسست ميجدال هعيمك عام ١٩٥٣ كمحطة سكنية انتقالية، وفي ١٩٨٨ أعلن عنها كمدينة. على اثر الهجرة من الاتحاد السوفيتي في سنوات التسعين ازداد عدد السكان ووصل في العام ٢٠٠٩ إلى ٢٤٨٠٠ (٣٠٪ قادمون جدد). بحسب المعطيات من دائرة الإحصاء المركزية وتعريفاتها، ٩٢٫٦ من سكان ميجدال هعيمك هم يهود، ٧٫٤ هم آخرون.

מבנה זה הוא אחת העדויות הבודדות לכך שמגדל העמק לא הוקמה על קרקע בתולית.

המבנה ליד תחנת האוטובוס מוסתר ברובו מאחורי חומה; כדאי ללכת לאורכה ולהציץ עליו מזוויות שונות. מבנה זה הוא אחת העדויות הבודדות לכך שמגדל העמק לא הוקמה על קרקע בתולית. זהו המנזר הפרנציסקני לשעבר על שם המלאך גבריאל (אותו אחד אשר בשם תחנת האוטובוס הפך ל"מלך" גבריאל) שנבנה בשנת 1903. **1** המנזר כלל גם כנסייה, שאת המגדל שלה עדיין רואים מעל החומה, ובית ספר תלת-לשוני לבנים ולבנות, שבו לימדו בערבית, איטלקית וצרפתית. המנזר שירת את תושביו הנוצרים של הכפר הפלסטיני אלמג'ידל, שעמד כאן עד 1948 ומנה כאלפיים תושבים. על פי אחת המסורות, התושבים הנוצרים, שהיו מיעוט בכפר, הגיעו אליו במאה ה-18, אחרי שנאלצו לברוח מאיזור ירושלים בעקבות סכסוך דמים.

על פי תוכנית החלוקה של האו"ם מה-29 בנובמבר 1947, הגבול בין המדינה היהודית לזו הערבית אמור היה לעבור בדיוק בין היישובים היהודיים נהלל, שריד וגניגר בצד אחד, לבין אלמג'ידל בצד

يختفي المبنى بجوار محطة الباص بمعظمه خلف سور، نوصي بالمشي على طول الجدار والنظر إليه من زوايا مختلفة. هذا المبنى هو بمثابة إحدى الشهادات الوحيدة التي تثبت أن ميجدال هعيمك لم تقم على أرض عذراء. هذا هو الدير الفرانسيسكاني السابق على اسم الملاك جبريل (والذي تحول في محطة الباص إلى الملك جبرائيل) والذي بني عام ١٩٠٣ **1** . الدير شمل، أيضا، كنيسة، ولا زال من الممكن رؤية برجها فوق السور، ومدرسة ثلاثية اللغة للذكور والإناث، علموا فيها بالعربية والإيطالية والفرنسية. خدم الدير سكان القرية الفلسطينية المجيدل، والتي كانت هنا حتى ١٩٤٨ وكان عدد سكانها حوالي الألفين. بحسب إحدى الروايات فان السكان المسيحيين، والذين كانوا أقلية في القرية وصلوا إليها في القرن الـ ١٨، بعد أن اضطروا إلى الهرب من منطقة القدس بسبب صراع دامي.

بحسب خطة الأمم المتحدة للتقسيم من ٢٩ تشرين أول ١٩٤٧، فان الحدود بين الدولة اليهودية والدولة العربية كان من المفروض أن تمرّ بالضبط

هذا المبنى هو بمثابة إحدى الشهادات الوحيدة التي تثبت أن ميجدال هعيمك لم تقم على أرض عذراء.

השני. אלמג'ידל נמצא על ציר התחבורה היהודי החשוב חיפה–עפולה, ובשלב הראשון של הלחימה התמקדו מאמצי ה"הגנה" במניעת הקציר בשדות אלמג'ידל לאורך כביש זה. בהמשך, כך מסופר באתר עיריית מגדל העמק, השליך מטוס של חיל האוויר הישראלי החדש פח בנזין על הכפר, שגרם לשריפה גדולה ולבהלה רבה. רוב התושבים, בעיקר נשים וילדים, נמלטו אל העיר הגדולה השכנה נצרת, בה קיוו למצוא מחסה. באלמג'ידל נותר אז קומץ של אנשים שניסו להגן על כפרם. ובכל זאת, ב-15 ביולי 1948, במסגרת "מבצע דקל", כבש הצבא הישראלי את אלמג'ידל ללא קושי. על פי עדויות אחדות נמלטו התושבים האחרונים שנשארו בכפר עוד לפני כניסת הצבא. על פי עדויות אחרות, נותרו באלמג'ידל מספר מגנים, שגורשו למחרת והוסעו לנצרת. מכל מקום, אלמג'ידל רוקן כליל מתושביו, להוציא אדם אחד: הכומר של מנזר המלאך גבריאל נותר במקום, ויתכן שדגל הוותיקן שהתנוסס מעל המבנה הגן עליו ועל המנזר. השלטונות הישראליים, שהרסו בהמשך את כל בתי הכפר, נרתעו מהריסת המנזר.

بين البلدات اليهودية نهلال، سريد وجينجير من ناحية وبين المجيدل من الناحية الأخرى. المجيدل كانت على محور المواصلات اليهودي المركزي بين حيفا – العفولة، وفي المرحلة الأولى من القتال تركزت جهود الـ«هجاناة» في منع الحصاد في حقول المجيدل على طول هذه الطريق. فيما بعد، هكذا تروي القصة في موقع بلدية ميجدال هعيمك، ألقت طائرة تابعة لسلاح الجو الإسرائيلي الجديد حاوية بنزين على القرية، أدت إلى حريق كبير وحالة هلع. غالبية السكان، بالأخص النساء والأطفال، هربوا إلى المدينة المجاورة الكبيرة الناصرة، على أمل أن يجدوا فيها ملجأ. بقي في المجيدل القليل من الناس في محاولة للدفاع عن قريتهم. وعلى الرغم من هذا، في ١٥ تموز ١٩٤٨، ضمن «عملية ديكل»، أحتل الجيش الإسرائيلي المجيدل دون صعوبة. بحسب الشهادات فان آخر السكان الذين بقوا في القرية هربوا حتى قبل دخول الجيش. بحسب شهادات أخرى، بقي في المجيدل عدد من المدافعين، الذين طردوا في صباح اليوم التالي إلى الناصرة. على كل الأحوال تم تفريغ المجيدل من سكانها بشكل تام، ما عدا شخص واحد: راهب دير جبريل بقي في

הכומר עזב, עבר להתגורר במבנה אחד מפליטי הכפר, אדם ממשפחת אבו האני שנמלטה ב־1948 לנצרת, המטפל עד היום בבית ובגינה.

חוצים את הכביש וממשיכים כמה עשרות מטרים מערבה (שמאלה). עוברים ליד תחנת המשטרה וליד מגרש משחקים. מאחורי מגרש המשחקים, במרחק מספר מטרים משדרות הבנים (ולכן לא בולט לעין העוברים על הכביש), נמצא מבנה דת נוסף – הכנסייה האורתודוקסית של אלמג'ידל. הכנסייה נבנתה בשלהי המאה ה־19 בעקבות הפעילות הגוברת של הכנסייה הרוסית-אורתודוקסית בארץ הקודש. היוונים-אורתודוקסים היו העדה הנוצרית הגדולה ביותר באלמג'ידל, ואחריהם באו הרומים-קתולים. בכפר חיו גם מספר קטן של לותרנים.

علم الفاتيكان الذي رفرف فوق المبنى حماه وحمى المبنى. السلطات الإسرائيلية التي قامت فيما بعد بهدم جميع بيوت القرية، توجست من هدم الدير. بعد سنوات كثيرة، حين غادر الراهب، انتقل أحد لاجئي القرية للسكن في الدير، شخص من عائلة أبو هاني والتي هربت إلى الناصرة عام ١٩٤٨، وهو لا زال يعتني بالبيت والحديقة حتى اليوم.

نقطع الشارع ونستمر بضع عشرات الأمتار إلى الغرب (يسارا). نمر بجوار محطة الشرطة وساحة ألعاب. وراء ساحة الألعاب، على بعد بضع أمتار من سدروت هبنيم (ولهذا فهو لا يظهر للمشاة الذين يقطعون الشارع)، يتواجد مبنى دين إضافي– كنيسة المجيدل الارثوذكسية بنيت الكنيسة في أواخر القرن التاسع عشر أثر نشاط الكنيسة الروسية – الأرثوذكسية الآخذ بالازدياد في الأرض المقدسة.

בשנת 1925 בחרו תושבי אלמג'ידל לראשונה מועצה מקומית.
המשימה הראשונה בה עסקה היתה התקנת תאורה לאורך כבישי הכפר.

ניכר לעין שהכנסייה שופצה לאחרונה, והוקפה בחומה חדשה. עד לשיפוץ שנערך זה לא מכבר, עברו על המבנה שנים רבות של הזנחה. את מצבה לפני כארבעים שנה תיאר ג'בר מוסא נאסר, אשר נולד באלמג'ידל ב־1919. נאסר נשלח ב־1933 לבית היתומים הסורי בירושלים, ובסופו של דבר היה למנהל בית הספר הלותרני בבית סחור. לאחר ביקורו בכפר הולדתו בשנות השבעים של המאה ה־20 סיפר על רעפים שבורים, על חלונות ודלתות שנאטמו (להוציא פתח אחד ללא דלת), על קירות מלאי סדקים ולכלוך, על המזבח, קיר האיקונות והאריחים שנקרעו ממקומם, על שכבת זבל על הרצפה ועל פרות ששוכנו במבנה. בשנות התשעים יזמו פליטים מאלמג'ידל שגרים בנצרת את שיפוץ הכנסייה, והיום מתחתנים בה בני ובנות הכפר. אם רוצים לקבל מבט טוב יותר על הכנסייה והחצר מסביב אפשר להקיף את החומה עד לחזית האחורית ולעלות שם על אבנים. יתכן שיעמדו כבר מוכנות ממבקרים קודמים.

اليونان– الأرثوذكس كانوا الطائفة المسيحية الأكبر في المجيدل، بعدهم كان الروم – الكاثوليك. عاش في القرية عدد صغير من اللوثيريين، أيضا.

من الواضح إنه تم ترميم الكنيسة مؤخرا، وبني حولها سور جديد. قبل الترميم الذي حدث مؤخرا، عانت الكنيسة من الإهمال لسنوات طويلة. جبر موسى ناصر وصف وضعها قبل أربعين سنة تقريبا، وهو من مواليد المجيدل عام ١٩١٩. أرسل ناصر سنة ١٩٣٣ إلى بيت الأيتام السوري في القدس، وفي نهاية الأمر كان مدير المدرسة اللوثيرية في بيت ساحور. بعد زيارته للقرية التي ولد فيها في السبعينيات من القرن العشرين تحدث عن قرميد مكسور، عن شبابيك وأبواب تم إغلاقها (ما عدا فتحة واحدة دون باب)، عن جدران مليئة بالشقوق والأوساخ، عن المذبح، وحائط الإيقونات والنقوش التي قلعت من مكانها، عن طبقة نفايات على الأرض وعن بقرات وضعت في داخل المبنى. في سنوات التسعين بادر لاجئون من المجيدل يسكنون في

חרף הרושם שיוצרים שרידיו הבנויים היחידים, אלמג׳ידל לא היה כפר נוצרי, אלא כפר פלסטיני עם רוב מוסלמי. ב-1912, למשל, חיו בו 657 תושבים מוסלמים ו-196 נוצרים. אולם את המסגד, בניגוד לכנסיות, הרסה ישראל. על פי מקור אחד עמד המסגד במקום בו נמצא עכשיו המרכז המסחרי של מגדל העמק. 2 כדי להגיע אליו נמשיך כ-300 מטרים על שדרות הבנים בכיוון מערב, עד לכיכר העיר.

תושבי אלמג׳ידל הנוצרים השתייכו ברובם לחמולת אלכסברה, ואילו המוסלמים השתייכו לארבע חמולות. שתיים מהן, דאר ווקד ואללוובנה, ישבו בכפר במשך דורות, והכפר אכן מתועד במפקד האוכלוסין העות׳מני ב-1596 עם 22 תושבים; החמולה השלישית, אלברבירה, כנראה ממקור

الناصرة إلى ترميم الكنيسة. واليوم يتزوج فيها أبناء وبنات القرية. إذا أردتم رؤية الكنيسة والساحة التي تحيطها بشكل أفضل بإمكانكم أن تسيروا حول السور حتى الواجهة الخلفية والصعود هناك على أحجار. من الممكن أن تكون الأحجار هناك وقد خلفها زائرون سابقون.

على الرغم من الانطباع الذي تخلفه بقايا البنايات الوحيدة، فان المجيدل لم تكن قرية مسيحية، وإنما قرية فلسطينية مع أغلبية مسلمة. في ١٩١٢ مثلا، عاش فيها ٦٥٧ مواطنا مسلما و١٩٦ مسيحيا. ولكن المسجد، على خلاف الكنائس، قامت إسرائيل بهدمه 2. بحسب مصدر واحد فان المسجد كان في المكان الذي يتواجد عليه المركز التجاري اليوم. لكي نصل اليه نستمر حوالي ٣٠٠ م في سدروت هبنيم باتجاه الغرب، حتى دوار المدينة.

في سنة ١٩٢٥ انتخب سكان المجيدل لأول مرة مجلسا محليا.
المهمة الأولى التي قام بها المجلس كانت وضع إضاءة على طول شوارع القرية.

צפון־אפריקאי, הגיעה לכפר במאה ה-18 או ה-19; הרביעית, אלמצרוה (״המצרים״), מקורה בחיילי אברהים פחה שנותרו במקום אחרי סיום השלטון המצרי ב-1841. פרנסתו העיקרית של הכפר באה מטחנת קמח ששירתה את כפרי הסביבה, וביניהם גם את נהלל, המושב הראשון בארץ, שהוקם ב-1921. בשנת 1925 בחרו תושבי אלמג׳ידל לראשונה מועצה מקומית. המשימה הראשונה בה עסקה היתה התקנת תאורה לאורך כבישי הכפר.

سكان المجيدل المسيحيون انتموا في غالبيتهم لحمولة الكسابرة، في حين أن المسلمين انتموا إلى ٤ حمائل. اثنتان منها: دار واكد واللوابنة، سكنوا القرية على أجيال، والقرية يرد ذكرها بالفعل في التعداد السكاني العثماني في ١٥٩٦ مع ٢٢ مواطنا، الحمولة الثالثة البربيرة، على ما يبدو في الأصل من شمال أفريقيا، وصلت إلى القرية في القرن ألـ ١٨ أو ألـ ١٩، الرابعة المصاروة، مصدرها من جنود إبراهيم باشا الذين بقوا في المكان بعد نهاية الحكم المصري في ١٨٤١. مصدر المعيشة الأساسي للقرية كان طاحونة القمح والتي خدمت قرى المنطقة، وبينها نهلال، أيضا، المستوطنة الأولى في البلاد والتي أقيمت عام ١٩٢١. في سنة ١٩٢٥ انتخب سكان المجيدل لأول مرة مجلسا محليا. المهمة الأولى التي قام بها المجلس كانت وضع إضاءة على طول شوارع القرية.

עיריית מגדל העמק אינה מתכחשת להקמת העיר על חורבות אלמג'ידל. הכנסיות מסומנות במפת העיר, ובאתר האינטרנט של העירייה נפתח הפרק על תולדות העיר במילים אלה:

ראשיתה של העיר בכפר הערבי מוג'ידל. כפר, שבו התגוררו כ-1300 נפש, חלקם הגדול מוסלמים, ומיעוטם, כ-200 איש, נוצרים. רובם עסקו בחקלאות והיו אנשים שוחרי שלום. היחסים בין תושבי הכפר ויישובי הסביבה היהודיים היו תקינים. אומנם, כפעם בפעם התעוררו חילוקי דעות ביחס לשטחי קרקע ומרעה, אבל אלה נפתרו בהבנה הדדית, ואף בחאפלות משותפות. המתח התעורר בין שני העמים, כאשר ועדת החלוקה של או"ם החליטה ב-1947 על חלוקתה של ארץ ישראל.

بلدية مجدال هعيمك لا تنكر حقيقة قيام المدينة على أنقاض المجيدل. الكنائس تظهر في خريطة المدينة، وفي موقع البلدية على الانترنت يبدأ الفصل حول تاريخ المدينة في الكلمات التالية:

بداية المدينة في القرية العربية المجيدل. قرية، سكنها حوالي ١٣٠٠ نسمة، غالبيتهم مسلمون، وأقلية، حوالي ٢٠٠، مسيحيون. غالبيتهم عملوا في الزراعة وكانوا مسالمين. العلاقات بين سكان القرية وسكان المنطقة اليهود كانت سوية. ولكن، أحيانا كانت هنالك خلافات حول مساحة الأرض والمرعى، ولكن هذه الخلافات كانت تجد حلولا بتفاهم متبادل، وحتى في احتفالات مشتركة. ظهر التوتر بين الشعبين حين قررت لجنة الأمم المتحدة للتقسيم في ١٩٤٧ تقسيم أرض إسرائيل.

بلدية مجدال هعيمك لا تنكر حقيقة قيام المدينة على أنقاض المجيدل.

בהמשך תיאור הלחימה מדגישה העירייה שהמוח'תאר וזקני הכפר התנגדו, לשווא, לאימוני הנשק של הצעירים, אך בסופו של דבר, כך נכתב,

כיבוש הכפר הערבי מוג'ידל הניח את היסוד הראשון למגדל העמק. עקרונות אחדים עמדו ביסודה של החלטת הממשלה להקים את הישוב. בראש ובראשונה עמדה לפני המוסדות המיישבים שאלת פיזור האוכלוסיה בארץ, שלא הכל יתרכזו באיזור המרכז, ועוד יותר מזה היתה הבעיה בוערת, כאז כן היום - ייהוד הגליל.

فيما بعد وفي وصف القتال تبرز البلدية ان المختار وشيوخ القرية عارضوا، دون جدوى، تدرب الشبان على الأسلحة، ولكن في نهاية الأمر، هكذا كتب

احتلال القرية العربية المجيدل وضع حجر الأساس الأول لمجدال هعيمك. عدة اعتبارات كانت وراء قرار الحكومة إقامة البلدة. في مركز الاعتبارات كانت هنالك مسألة انتشار السكان في البلاد، لكي لا يكون تركيز في منطقة المركز، وأكثر من ذلك فان المشكلة كانت ملحة في السابق كما اليوم– تهويد الجليل.

לנקודה הבאה בסיור ניתן להמשיך ברכב או ברגל, באותה הדרך: בכיכר העיר, ליד המרכז המסחרי, פונים ימינה (צפונה) לשדרות שאול עמור. בצומת ה-T שבקצה הכביש פונים שמאלה (מערבה) לכביש מספר 75, לכיוון חיפה. כעבור קילומטר וחצי פונים ימינה אל תוך יער כפר החורש, ואחרי כ-300 מטרים, לפני שער אתר "מקורות" פונים שמאלה על פי השילוט "עין תמרת".

للنقطة التالية في المسار بالإمكان الوصول بالسيارة أو على الأرجل، في الطريق ذاتها: في دوار المدينة، بجانب المركز التجاري، نتوجه الى اليمين (شمالا) لسدروت شاؤول عمور. في مفرق ألـ T في نهاية الطريق، نتجه يسارا (غربا) لشارع رقم ٧٥، باتجاه حيفا. بعد كيلومتر ونصف نتجه إلى اليمين إلى داخل حرش كفار هحورش، وبعد ٣٠٠ م، قبل بوابة موقع «مكوروت» نتجه يسارا حسب اللافتة «عين تمرات».

עיריית מגדל העמק אינה מתכחשת להקמת העיר על חורבות אלמג'ידל.

מעלול:
שרידי כפר ביער קק"ל

כ-400 מטרים אחרי הפנייה רואים בצד שמאל מבנה אבן עם שרידי תעלה. תעלה זו הובילה הנה מים מעין תמרת. 3 אל עין תמרת עצמה מגיעים דרך שביל רגלי, שאליו נפנה שמאלה מטרים ספורים אחרי המבנה (את הרכב אפשר להשאיר בשולי הכביש). השביל הזה, כמו גם השביל אליו נגיע בהמשך, יהיה אולי סגור באמצעות גדר תיל המיועדת למנוע מפרות לצאת ממקום המרעה שלהן (ולא לעצור מטיילים). אלה הם שבילים רשמיים מסומנים, ובדרך כלל יש נקודה בה ניתן לפתוח את הגדר בקלות.

עין תמרת היתה מקור המים של הכפר הסמוך לאלמג'ידל – מעלול. הכפר הפלסטיני מעלול היה המשכו של הכפר היהודי מהלול, שהתקיים כאן בימי המשנה והתלמוד. הכפר מזוהה גם עם העיר המקראית נהלל בנחלת שבט זבולון, שנזכרת ביהושע יט, טו, ביהושע כא, לה ובשופטים א, ל. ל.

معلول:
بقايا قرية في غابة ألـ«كيرن كيميت»

٤٠٠ م بعد الدخول نرى من جهة اليسار مبنى حجريا مع بقايا قناة ماء. 3

هذه القناة نقلت الماء من عين تمرات. إلى عين تمرات نفسها نصل عن طريق مسار مشي، والذي نتوجه إليه إلى اليسار أمتار قليلة بعد المبنى (بالإمكان ترك السيارة على جانب الطريق). هذا المسار، مثل المسار الذي سنصله لاحقا، سيكون ربما مغلقا بواسطة أسلاك شائكة لمنع الأبقار من الخروج من مرعاها (وليس للإيقاف المتنزهين). هذه مسارات رسمية يشار إليها، وعادة هنالك نقطة بالإمكان فيها فتح الحاجز بسهولة.

عين تمرات كانت مصدر الماء للقرية المجاورة المجيدل– معلول. القرية الفلسطينية معلول كانت استمرارية للقرية اليهودية مهلول، والتي كانت هنا زمن المشناه والتلمود. القرية معروفة أيضا مع البلدة الموروث اليهودي نهلال في منطقة سبط زبولون المذكورة في سفر يهوشع ١١، وفي

זוהי הסיבה שבעטיה המושב שהוקם ב-1921 בסמוך נקרא "נהלל" – אחד ממקרים רבים שבהם נבחר עבור יישוב יהודי חדש שם מקראי. הבחירה נועדה לציין חזרה אל מקום שבו החיים הופסקו כביכול עם הכיבוש הרומי או הכיבוש המוסלמי.

נראה שהחיים המשיכו בפועל דווקא בנהלל-מהלול-מעלול: שם המקום עבר אמנם שינויים קלים בהתאם לשפות המשתנות של יושביו, וסביר להניח שחלק מהתושבים היהודים התנצרו תחת השלטון הביזנטי והתאסלמו תחת השלטון המוסלמי, אולם הספרות מלמדת על המשכיות של היישוב לאורך הדורות.

سفر القضاة أ. وهو الدافع من وراء إقامة الموشاب نهلال في العام ١٩٢١ في المنطقة. واحد من الحالات التي تم فيها اختيار أسم من الموروث الديني لبلدة يهودية.

الهدف من هذا الاختيار هو العودة إلى المكان الذي توقفت فيه الحياة مع الاحتلال الروماني أو الاحتلال الإسلامي. يبدو أن الحياة استمرت في الواقع بالذات في نهلال-مهلول-معلول: هناك مر المكان بتغييرات طفيفة في الواقع وفقا للغات سكانه المتغيرة، ومن الممكن ان نفترض أن قسما من السكان اليهود تنصروا تحت الحكم البيزنطي وتأسلموا تحت الحكم الإسلامي، ولكن الأدبيات تعلّمنا عن استمرارية الاستيطان على مرّ الأجيال.

נראה שהחיים המשיכו בפועל דווקא בנהלל-מהלול-מעלול: שם המקום עבר אמנם שינויים קלים בהתאם לשפות המשתנות של יושביו, וסביר להניח שחלק מהתושבים היהודים התנצרו תחת השלטון הביזנטי והתאסלמו תחת השלטון המוסלמי, אולם הספרות מלמדת על המשכיות של היישוב לאורך הדורות.

עצי תאנה גדולים מצלים על עין תמרת, ומעידים יחד עם עצי זית ועץ תות על חקלאות הבוסתנים הפלסטינית.

أشجار تين كبيرة تظلل عين تمرات، وتشهد معا مع أشجار الزيتون والتوت على زراعة البساتين الفلسطينية.

الماشية في القرية كانت متنوعة، قال عارف إسماعيل: «هناك أناس كان لديهم الكثير من القطعان. عائلة إبراهيم صلاح امتلكت أكبر قطعان من الماعز الأسود. لأبي صلاح كان أربعة أو خمسة جمال. لشخص واحد أو اثنين كانت بقرة».

يبدو أن الحياة استمرت في الواقع بالذات في نهلال - مهلول - معلول: هناك مر المكان بتغييرات طفيفة في الواقع وفقا للغات سكانه المتغيرة، ومن الممكن ان نفترض أن قسما من السكان اليهود تنصروا تحت الحكم البيزنطي وتأسلموا تحت الحكم الإسلامي، ولكن الأدبيات تعلمنا عن استمرارية الاستيطان على مرّ الأجيال.

חוזרים אל שער אתר "מקורות", ועולים ברגל בשביל המקיף את מחנה חיל האוויר הגדול מצד ימין. כעבור כ-300 מטרים מגיעים אל מפגש דרכים. פונים בו שמאלה, על שביל העולה במתינות. חולפים בצד שמאל על פני בית קברות, אשר אליו נתייחס יותר בדרך חזרה.

כמה עשרות מטרים אחרי בית הקברות נראה בצד ימין של הדרך בית אבן, שמחצית החזית שלו נהרסה ומעבר לקיר ההרוס נחשף חלל הבניין. במחצית החזית שנותרה נמצא חלון עם תריס עץ פתוח. מבנה זה היה המסגד של מעלול 4. פליטי הכפר ניסו לפני זמן מה לשפץ אותו, אך העבודות נעצרו על ידי קק"ל. כרגע מתנהל מאבק משפטי בין עמותת עקורי מעלול לבין מדינת ישראל על שיפוץ המסגד. המסגד עומד היום באמצע יער, ולא נותר שריד עומד מבתי המגורים שעמדו מסביב. בסך הכול היו במעלול 184 בתים, בהם חיו ערב הנכבה כשמונה מאות איש.

نعود إلى بوابة موقع «مكوروت»، ونصعد مشيا على الأقدام المسار الذي يحيط معسكر سلاح الجو الكبير من جهة اليمين. بعد حوالي ٣٠٠ م نصل إلى ملتقى طرق. نتجه فيه إلى اليسار، على مسار يصعد باتزان. نمر من جهة اليسار بمقبرة (النقطة ٣ في الخريطة)، والتي سنتطرق إليها لاحقا في طريق العودة.

عشرات الأمتار بعد المقبرة نرى من جهة اليمين بيت حجر، نصف واجهته الأمامية مهدومة ومن وراء الحائط المهدم يطل فضاء المبنى. في نصف الواجهة المتبقية يتواجد شباك مع مصراع خشبي مفتوح. هذا المبنى كان مسجد معلول 4. لاجئو القرية حاولوا قبل فترة ما ترميمه ولكن «كيرن كييمت أوقفت العمليات. حاليا، هنالك نضال قانوني حول ترميم المسجد بين جمعية مهجري معلول ودولة إسرائيل. يقف المسجد اليوم في وسط الحرش ولم يبقَ أي اثر للبيوت السكنية التي كانت حوله. كان هنالك ١٨٤ بيتا في معلول، عاش فيها حوالي ٨٠٠ شخص قبل النكبة.

ב־1948, מספרם של תושבי מעלול היה פחות ממחצית מספר התושבים באלמג'ידל; אולם במפקד האוכלוסין העות'מני מ־1596 היה היחס הפוך: 77 תושבים במעלול מול 22 באלמג'ידל. במאה ה־19 גדלה אוכלוסיית מעלול פחות מאוכלוסיית אלמג'ידל, אולי משום שהכפר לא נמצא על ציר תחבורה ראשי. באותה תקופה הגיע היקף האוכלוסייה בכפר ל־300 נפש בקירוב, ב־1922 הסתכם מספר תושביו ב־346, וב־1948, כאמור, בכשמונה מאות –חלקם מוסלמים וחלקם נוצרים קתולים ויוונים-אורתודוקסים.

في ١٩٤٨، كان عدد سكان معلول أقل من نصف عدد سكان المجيدل، ولكن في تعداد السكان العثماني من ١٥٩٦ كان العلاقة معكوسة: ٧٧ ساكنا في معلول مقابل ٢٢ في المجيدل. في القرن التاسع عشر كبر عدد سكان معلول أكثر من المجيدل، ربما لأن القرية لم تكن متواجدة على محور مواصلات رئيسي. في تلك الفترة وصل عدد السكان إلى حوالي ٣٠٠ نسمة وفي ١٩٢٢ وصل عدد السكان إلى ٣٤٦، وفي ١٩٤٨، حوالي ٨٠٠– قسم منهم مسلمون وقسم آخر مسيحيون كاثوليكيون ويونانيون أرثوذكس.

ממשיכים לעלות על הגבעה. לא להיבהל מכלבי השמירה של המחנה הצבאי! הם עשויים אמנם לצאת מביתניהם ולנבוח כאשר שומעים שמישהו מתקרב, אולם הם נמצאים בצדה השני של גדר

نستمر في الصعود على التلة. لا تفزعوا من كلاب الحراسة في معسكر الجيش! من الممكن أن تخرج من بيوتها والنباح عندما يسمعون اقتراب أحدهم، ولكنهم موجودون في الجهة الثانية من الجدار

כאשר מרימים מצלמה מעל החלון אפשר לראות שהקירות הפנימיים צבועים מחדש בלבן ושיש עליהם גם ציורים. הכנסייה נראית מוכנה לשימוש, ויתכן שמתקיימים בה מפעם לפעם טקסים.

המחנה וקשורים לחבלים המאפשרים להם לרוץ רק לאורך הגדר, הלוך וחזור אל הביתן שלהם.

פתאום, כמו פנטום בין העצים שנטעה הקק"ל, נחשף על הגבעה מבנה כנסייה בעל כיפה עם שני מגדלי פעמונים. זאת היתה הכנסייה הקתולית של מעלול 5 . הכנסייה שופצה, כמו גם הבית הסמוך, ששימש אולי את הכומר. בשיפוץ זכתה הכנסייה בדלתות חדשות ובתריסים חדשים, המונעים מהמטייל להציץ פנימה. חלון חצי עגול מעל הדלת הצדדית נותר פתוח, להוציא רשת למניעת כניסת יונים. כאשר מרימים מצלמה מעל החלון אפשר לראות שהקירות הפנימיים צבועים מחדש בלבן ושיש עליהם גם ציורים. הכנסייה נראית מוכנה לשימוש, ויתכן שמתקיימים בה מפעם לפעם טקסים. ברחבה לפניה, על מה שנראה כמו בור מים, הוקמה אבן מזבח מאולתרת ועליה צלב.

במרחק כמה עשרות מטרים משם, על פסגת הגבעה, עומדת הכנסייה האורתודוקסית שגם היא שופצה לאחרונה. בקיץ 2009 עדיין אפשר היה

ومربوطون بحبال تمكنهم من الجري فقط على طول الجدار، ذهابا وإيابا إلى بيوتها.

فجأة، مثل الشبح بين الأشجار التي غرستها «كيرن كييمت»، يطلّ على التلة مبنى كنيسة مع قبة وبرجي أجراس 5 . هذه كانت كنيسة معلول الكاثوليكية. رممت الكنيسة وكذلك البيت المجاور، الذي استخدمه الكاهن ربما. في الترميم حظيت الكنيسة بأبواب ومصارع جديدة تمنع المتنزه من الإطلال إلى الداخل. شباك نصف دائري فوق الباب الجانبي بقي مفتوحا، ما عدا شبكة لمنع الحمام من الدخول. عند رفع الكاميرا فوق الشباك بالإمكان رؤية الجدران الداخلية المطلية بالأبيض مجددا وعليها رسومات، تبدو الكنيسة جاهزة للاستعمال، وربما تجري فيها مراسيم من مرة إلى أخرى. في الباحة أمامها، على ما يبدو بئر ماء، أقيم حجر مذبح مؤقت وعليه صليب.

على بعد بضع عشرات الأمتار من هناك، على قمة التلة، تقف الكنيسة الأرثوذكسية والتي تم ترميمها مؤخرا، أيضا. في صيف ٢٠٠٩ كان لا زال

عند رفع الكاميرا فوق الشباك بالإمكان رؤية الجدران الداخلية المطلية بالأبيض مجددا وعليها رسومات، تبدو الكنيسة جاهزة للاستعمال، وربما تجري فيها مراسيم من مرة إلى أخرى.

להציץ פנימה דרך אחד החלונות, אך בינתיים הם נחתמו. באותה עת היה קיר האיקונות של כנסייה זו מטויח בצבע לבן, ועל הקירות הצדדיים נתלו תמונות של איקונות. הצלב לפני קיר האיקונות היה עטוף בפלסטיק, מטאטא נשען על הקיר, בקבוקים ריקים היו מפוזרים על הרצפה המלוכלכת. עם השנים נפל הטיח מהתקרה, ואבניה נחשפו.

כאשר מסתובבים מסביב לכנסייה האורתודוקסית רואים בורות, שרידי קירות בגובה שלוש-ארבע שורות אבנים, ואבנים מסותתות בודדות. למעשה, היער מלא באבנים מבתי מעלול. שלט שהוצב לפני רחבת הכנסייה הקתולית על ידי קק"ל, המועצה האיזורית עמק יזרעאל ומשרד התיירות מציין שכאן כנסייה אורתודוקסית וכנסייה קתולית שהן, יחד עם מספר קברים, השרידים היחידים של הכפר מעלול, שתושביו נטשו אותו ב-1948.

נראה שבמחצית הראשונה של שנת 1948 המלחמה פחות או יותר פסחה על מעלול, אשר, בניגוד לאלמג'ידל, לא נמצא ליד ציר תנועה בעל

بالإمكان النظر إلى الداخل عن طريق أحد الشبابيك، ولكن تم إغلاقهم في هذه الأثناء. في ذلك الوقت كان حائط الأيقونات مقصورا بالأبيض، وعلى الحيطان الجانبية علقت صور لأيقونات. الصليب أمام حائط الأيقونات كان ملفوفا بالبلاستيك، مكنسة متكئة على الحائط، زجاجات فارغة كانت مبعثرة على الأرض الوسخة. مع مرور السنوات، سقطت القصارة من السقف، وظهرت الحجارة.

حين ندور حول الكنيسة الأرثوذكسية نرى آبارا وبقايا جدران على علو ٣-٤ أحجار، وأحجارا مرصوفة. في الحقيقة الحرش مليء بأحجار من بيوت معلول. لافتة وضعتها «كيرن كييمت»، المجلس الإقليمي عيمق يزراعيل ووزارة السياحة أمام ساحة الكنيسة الكاثوليكية، تشير إلى وجود كنيسة ـرثوذكسية وأخرى كاثوليكية، وهما، بالإضافة إلى عدد من القبور، الآثار الوحيدة لقرية معلول، التي غادرها سكانها عام ١٩٤٨.

يبدو انه في النصف الأول من سنة ١٩٤٨ لم تصل الحرب تماما إلى معلول، والتي، بعكس المجيدل،

هذه كانت المقبرة الإسلامية التابعة لمعلول. عدد من الشواهد، قليل منها مع كتابات، بقيت إلى جانب شظايا الشواهد.

חשיבות אסטרטגית. אך תוכניות ההנהגה הציונית לגבי האיזור, שעל פי תוכנית החלוקה של האו"ם אמור היה להיכלל במדינה הערבית, כבר התבררו. באפריל 1948 הצהיר דוד בן גוריון: "לא נוכל לעמוד במערכה אם לא נאכלס, תוך כדי המלחמה, את הגליל העליון והתחתון, המזרחי והמערבי, את הנגב וסביבות ירושלים, ולו גם באופן מלאכותי – באופן צבאי. [...] המלחמה תביא בעקבותיה גם שינוי גדול בחלוקת האוכלוסייה הערבית." בפגישה ב–22 באפריל 1948 עם יוסף ויץ, האחראי לרכישת קרקעות מטעם קק"ל, הודיעו מפקדי ה"הגנה" על נכונותם להעמיד כוח אדם וציוד להקמת שישה יישובים חדשים על אדמה בבעלות יהודית או לא־ערבית, וביניהם אדמות סמוכות למעלול. כך, מייד לאחר קום המדינה, ב–21 ביוני 1948, הוקם על אדמות מעלול היישוב תימורים, שעבר ב–1954 לאיזור באר טוביה, ובמקומו הוקם ב–1981 היישוב תמרת.

لم تقع بجانب محور مواصلات ذو مكانة إستراتيجية. ولكن مخططات القيادة الصهيونية للمنطقة، والتي بحسب خطة التقسيم التابعة للأمم المتحدة كانت من المفروض أن تكون تابعة للدولة العربية، ظهرت بشكل جلي. في نيسان ١٩٤٨ أعلن بن جوريون:«لن نستطيع الصمود في المعركة، إن لم نقم بتوطين، في خضم الحرب، الجليل الأعلى والأسفل، الشرقي والغربي، النقب وضواحي القدس، ولو كان ذلك حتى بشكل اصطناعي– بشكل عسكري. (...) الحرب ستسفر عن تغيير كبير في التقسيم السكاني للعرب.» في اجتماع في ٢٢ نيسان مع يوسف فايتس، المسؤول عن شراء الأراضي من «كيرن كييمت»، أعلن ضباط ال«هجاناة» عن استعدادهم لوضع قوى عاملة ومعدات من أجل إقامة ستة مستوطنات جديدة على أراض بملكية يهودية أو غير عربية، ومن بينها أراض مجاورة لمعلول. وهكذا، فور قيام الدولة، في ٢١ حزيران ١٩٤٨، أقيمت المستوطنة «تيموريم» على أراضي معلول، الذي انتقلت في ١٩٥٤ إلى منطقة بئير طوبيا، وأقيمت مستوطنة «تمرات» عام ١٩٨١.

ב-15 ביולי 1948 נכבש מעלול על ידי הצבא הישראלי, שעות ספורות לפני כיבוש אלמג'ידל. כל תושביו נאלצו לעזוב ובתיהם נהרסו. פליטי מעלול התיישבו בעיקר בנצרת וביפיע, שם רצו לבחירות המקומיות כ"מפלגת פליטי מעלול".

בדרך חזרה אל שער אתר "מקורות" חולפים שוב ליד שרידי בית הקברות 6. זה היה בית הקברות המוסלמי של מעלול. מספר מצבות, מעטות מהן עם כתובות, נותרו בו, לצד שברי מצבות. בית הקברות הנוצרי, אותו לא רואים מכאן, נמצא בתוך שטח בסיס חיל האוויר. במהלך שנים ביקשה מהצבא תושבת כפר כנא סלוה סאלם קובאטי היתר לבקר את קבר אביה בבית קברות זה. סלוה סאלם קובאטי מעולם לא הכירה את אביה, פרס סאלם, אשר נהרג במרץ 1948 כאשר אמה כבר

في ١٥ تموز ١٩٤٨ احتل الجيش الإسرائيلي معلول، ساعات قليلة قبل احتلال المجيدل. اضطر جميع سكان معلول المغادرة وتم هدم بيوتهم. لاجئو معلول استوطنوا بالأساس في الناصرة ويافة الناصرة، هناك ترشحوا للانتخابات المحلية في «حزب لاجئي معلول».

في طريق العودة إلى بوابة موقع «مكوروت» نمر مجددا أمام بقايا المقبرة 6 . هذه كانت المقبرة الإسلامية التابعة لمعلول. عدد من الشواهد، قليل منهم مع كتابات، بقوا إلى جانب شظايا الشواهد. المقبرة المسيحية، والذي لا يمكن رؤيته من هنا، يتواجد في داخل معسكر سلاح الجو. لسنوات طالبت سلوى سالم قبطي مواطنة من كفر كنا تأشيرة لزيارة قبر والدها في هذه المقبرة. سلوى لم تعرف والدها، فارس سالم، الذي مات في آذار

זה היה בית הקברות המוסלמי של מעלול. מספר מצבות, מעטות מהן עם כתובות, נותרו בו, לצד שברי מצבות.

נשאה אותה בבטנה. היא נולדה ביולי, שבועיים אחרי שאמה ומשפחתה, יחד עם שאר תושבי מעלול, הפכו לפליטים. ב-2008 נודע הסיפור לעיתון "הארץ", שהגיש שאילתא בעניין לצבא. לבסוף התברר שהצבא תומך באישור בקשתה של קובאטי, אך העניין הועבר להחלטת שר הביטחון. במשרד הביטחון נמנעו מלענות בחיוב, מחשש לתקדים.

١٩٤٨ حين كانت أمها حبلى بها. ولدت في تموز، أسبوعين بعد ان تحولت والدتها وعائلتها مع جميع سكان معلول إلى لاجئين. في ٢٠٠٨ عرفت صحيفة «هآرتس» عن الموضوع وقامت بتقديم مساءلة في موضوع للجيش. في النهاية تبين إن الجيش يدعم قبول طلب قبطي، ولكن تم نقل الطلب إلى وزير الأمن. في وزارة الأمن خافوا من الاستجابة للطلب خوفا من أن تكون سابقة.

// מקורות //

אטלס הזהב (2011). הוצאת מפה: מפת הכבישים בעמ' 16
ומפת מגדל העמק בעמ' 146

מפת יער כפר החורש באתר קק"ל: www.kkl.org.il

מוריס בני (1991), **לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים,**
1947–1949, תל־אביב: עם עובד.

// المصادر //

الأطلس الذهبي (٢٠١١)، خارطة الشوارع ص ١٦ وخارطة مجدال
هعيمق ص ١٤٦،

خارطة كفار هحورش في موقع كيرن كييمت: www.kkl.org.il

موريس بيني (١٩٩١)، **ولادة مشكلة اللاجئين الفلسطينيين،**
١٩٤٧ – ١٩٤٩، تل أبيب: عام عوفيد.

Pappe Ilan (2007), **The Ethnic Cleansing of Palestine**, Oxford.

Nassar, Jaber Mussa (1997), **Al-Mujeidel. Wo ist mein Dorf? Die Geschichte eines palästinensischen Lutheraners und seines verschwundenen Dorfes**, manuscript.

www.migdal-haemeq.muni.il | www.palestineremembered.com

הכנסייה האורתודוקסית של אלמג׳ידל // الكنيسة الأرثوذكسية في المجيدل